

Summæ Theologicæ Scholasticæ Et Moralis In Qvatuor Partes Distributæ Pars ...

In qua de Virtutibus in Communi, & Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec
non Virtutibus Cardinalibus, præsertim Justitia & Jure, ac Religione
ceterisq[ue] annexis, & Vitiis Oppositis in particulari breviter & dilucidè
tractatur

Herincx, Wilhelm

Antverpiæ, 1663

Quæst. VII. Quæ Causæ excusent à Restitutione?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72941](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72941)

*Solutio seu
restitutio.*

dominus aut creditor dilationem concedat, vel nisi hic & nunc dilationi irrationabiliter contradicat, adeoque irrationabiliter invitatus sit. Aliàs enim præceptum non detinendi alienum invito domino jugiter urget. Quando verò debitum restituendi seu solvendi est ex contractu, solutio est facienda tempore, quo inter partes expressè vel tacite conventum est: eoque transacto debitor potest & non solvens (nisi adfit consensus creditoris) est in mora culpabiliter cum injuria creditoris; adeoque cum obligatione compensandi damna seu interesse. Neque est necesse, ut creditor moneatur, ipsa enim dies seu tempus sufficienter pro eo interpellat. Si tamen debitor paratus sit tempore & loco statuto solvere, sed alter nolit recipere, aut dilationem concedat, aut absit nullo procuratore constituto, debitor interea immunis est à culpa moræ, & incommodis annexis. Uti etiam juxta *Malderum, Bonacina & alios apud Diana P. 2. Tr. 1. Miscell. Resol. 49.* debitor aliàs inculpabiliter morosus, non tenetur ad damna seu interesse, quæ procedunt ex mora inculpabili, nisi specialiter conventum sit: nequit enim obligari, nisi ex culpa vel pacto.

*Damna ex
dilata solu-
tione debito-
rum ratione
contractus
suis pass
cogatur.*

116.

*Quid si
terminus
non sit præ-
fixus, &
creditor non
urgetur.
Ante diem
an rectè fiat
solutio.*

Quando denique non fuit constitutus terminus ad solvendum, & creditor non urget (nisi id ostendat ex metu, oblivione, similive causâ, prout frequenter contingit) dilatio non est graviter culpabilis, etiam planè dissuadenda. E contra verò suadenda acceleratio: nam qui citò dat, bis dat. Sic ut etiam tempus in contractu præfixum præveniri queat, quando nimirum in favorem, ut assolet, debitoris dies adjectus est: quilibet enim favori suo renuntiare potest. Secus foret, si adjectus sit (quod rarum) in gratiam creditoris; cum nulli jus suum vel commoditas minuenda sit. Atque ita procederet opinio. *Cujacii, juxta Zoesium ad ff. de Solutionibus n. 31.*

QUÆSTIO VII.

Quæ causa excuset à Resti- tutione?

117.

*Compensa-
tio liquidæ
debiti excu-
sat à resti-
tutione.*

PRIMÒ excusat debita compensatio si-
ve reciproca coarctatio, *L. Si ambo ff. de
Compensationibus*, quando duo sunt invi-
cem creditores, adeoque creditum unius
absolvit debitum alterius, & contra. Com-
pensatio enim censetur debiti solutio, *L. Si
debitor, ff. Qui pot. in pignore.* Ut tamen ad-
mittatur in judicio, oportet debitum esse
liquidum, cujus nimirum probatio in prom-
ptu sit, *L. fin. c. de Compensat. & c. Bona si-
des, in fine, de deposito.* Quando autem sit
tale, relinquatur judicis arbitrio, juxta
sententiam communiorem. Habetque com-
pensatio eum in debitis ejusdem rationis

(demptis quibusdam casibus, in quibus pro-
foro judiciali seu Externo dumtaxat, ei
non est locus, quos refert *Castro Palao de
Justit. commut. at. d. 1. p. 16. §. 2. num. 12.*) et-
si etiam in debitis rerum, quæ (ut Juristæ
loquuntur) functionem non recipiunt, lo-
cus maneat retentioni: potes enim v. g. re-
tinere gemmam instar pignoris, donec al-
ter tibi vestem, pecuniam, aliudve debi-
tum solvat.

*In quibus
debitis lo-
cus habeat.*

Non est denique locus huic compensa-
tioni, quando debitum est tantum ex una
parte contractum. Quo tamen casu est lo-
cus alteri compensationi, quæ sit rei tibi
debitæ recuperatio. Quæ non licet au-
thoritate propria; quando sine gravi diffi-
cultate potest solutio obtineri petendo à
debitore, vel interpellando judicem; cu-
jus alioquin officium assumitur in propria
causa, cum pernicie (quæ sequeretur ex
talibus agendi modis, si liceret) reipubli-
cæ. Ubi bene notandum, famulos, & simi-
les plerumque de insufficientia stipendii
conqueri sine sufficienti ad compensatio-
nem (quæ proinde vix illis permittenda)
fundamento; esto etiam videatur stipen-
dium minus ordinario: hoc enim ex varia
consideratione gradus habet. Immo adhuc
sæpe commiseratio exhibetur sponte peten-
ti; nec aliàs inveniuntur servitium, aut mi-
nus idoneo, vel necessariorum ipsi domino.
Vide de hac compensatione dicta *supra n.
20. & 21.*

118.
*Ab hac di-
stinguitur
illa, quæ est
debiti recup-
eratio. Quando
hæc licet.*

*Notanda
quod hic
circumstan-
tiæ sunt.*

Secundò excusat debiti remissio volun-
taria (quæ requirit absentiam violentiæ, si-
ve metus & fraudis) si expressa, sive ta-
cita, sive verbis, sive factis (v. g. chirogra-
phum rumpendo, cancellando, debitori
reddendo &c.) exercita à creditore poten-
te, nec specialiter prohibito remittere. Pro-
ut Canonici ex *Tridentino sess. 24. cap. 10. de
reform.* redduntur inhabiles ad remitten-
dum distributiones alijs sine causa legitima
à choro sese absentantibus, & Ecclesia c.
Exigit, de Censibus in 6. ad remittendum
ea, quæ Episcopus visitans accipit ultra
permissa in c. *Romana eod. tit.* servata mo-
deratione Bonifacii VIII. c. *Felicis eod.* Si-
militer judex delegatus, non obstantem re-
missione, tenetur reddere accepta, etiam
sponte oblata, ultra esculenta & poculen-
ta, quæ intra paucos dies consumi possent,
aut (si absit à domicilio) ultra moderatas
expensas; vel etiam hæc ipsa à partibus
notabiliter indigentibus accepta c. *Statu-
rum §. Insuper juncto §. Si quid, de Rescri-
ptis in 6.* Videri etiam potest c. *Cum ab om-
ni, de Vita & honest. Cleric.*

119.
*Quæ sit
excusatio de-
biti remissi-
onis.*

*Quibus
spontaneis
remissionibus
remittitur.*

Tertiò excusat interitum remissio seu com-
positio facta cum Pontifice super debitis in-
certis, aliàs passivibus seu pijs causis, aut
Ecclesiæ applicandis ex jure, in quo po-
test Pontifex dispensare, vel etiam dan-
da Ecclesiæ condonare ei, à quo accep-
ta sunt; quod censetur implicite facere,
dum

120.
*Compositio
cum Pontifice
eo qui sit
satis.*

dum secum componitur. Immo ratione potestatis indirectæ in temporalia idem interdum potest, exigente id bono spiritali, præsertim communi, circa debita certa. Circa quæ manifestius idem potest, supposito delicto creditoris, v. g. hæresi aut simili, ob quod posset bona, adeoque debita confiscare, & consequenter ipsos debitores ab iis solvendis liberare.

121. Excusat etiam debitoris impotentia, dum durat.

122. Vix & extrema necessitas.

An subtractione rei possit dominus conijci in similem necessitatem.

123. Quid si aliunde in illam simul cum debito incididerit.

124. Scotus malè à Wiggers interpretatus.

Quid si dominus possit

rim debitorem teneri restituere domino in simili necessitate constituto & sua repetenti, etsi posterius in necessitatem incidit: eò quòd non teneatur à repetenda re sua abstinere ob similem alterius necessitatem, in qua & vitam, & præterea rem suam perdat. Recepta tamen satis sententia admittit debitorem tali casu esse potiorum ratione præhabita justæ possessionis ac juris retinendi, à quo per supervenientem alterius necessitatem videtur non deturbandus.

in necessitatem similem incidit.

125. An consumpta in eadem sint postmodum restituenda.

Petes, an transecta extremâ necessitate sit facienda restitutio in ea consumptorum? Resp. indulgè teneri, quando solus usus sine consumptione erat necessarius ad succurrendum necessitati. Idem est, si res consumpta erat in dominio debitoris, v. g. ex mutuo, venditione &c. poterat enim succurrere suæ necessitati de propriis, quæ domino suo pereunt. Si manserat in dominio creditoris, non ita consentiunt Doctores. Videtur tamen dicendum, omnino manere obligationem restituendi: cum necessitas extrema non transferat jura, nisi quantum necesse est ad ei subveniendum; ad quod non requiritur nisi usus & necessaria consumptio, etsi manente onere restitutionis. Quod maximè locum habet, si res prius erat iniquè accepta: obligatio enim restituendi prius contracta ex iniqua acceptione videtur Doctoribus communiùs & Scoto sup. num. 37. solum sopiri, non extingui. Quando tamen fuisset justè occupata in ipsa necessitate, indicat Scotus sup. & tenent plures alii, non esse natam, adeoque non manere postea obligationem restituendi. Quod merito asseritur, quando accipiens est re & spe pauper, cui res ista erat necessario in elemosinam gratis conferenda.

126. Qualiter excuset gravis necessitas, aut eversio status.

Præterea ex communi Doctorum sententia excusa gravis valde necessitas nuditatis, famis, morbi &c. quòd etiam spectat everlio status justè acquisiti, juxta eosdem Doctores: adeò ut hac de causa solutio debiti ex communi sententia saltem sopiatur & licitè differatur in tempus commodius, quò necessitas ista cesset. Quòd facit Regula Scoti 4. d. 15. quaest. 2. num. 33. communiter laudata & recepta: Licet detinere rem alienam, quando ille cujus est, debet velle eam rationabiliter detinere. In casu tamen parisi hujusmodi necessitatis ob hanc ipsam regulam videtur restitutio facienda domino, præsertim illum petenti: cujus nimirum conditio melior est, saltem citra necessitatem extremam, quique posset etiam jure rem tali casu repetere, cum æquum non sit, ut ex re alteri debita quis suam angustiam sublevet cum pari angustia alterius, qui insuper re sua carere cogeretur.

Obstat par dominum seu creditoris necessitas.

Quòd si status sit injustè acquisitus, K k y.g.ex

Quartò excusat impotentia debitoris, eà durante (quà tamen sublatâ reviviscit obligatio, ad tempus, consopita potiùs quam extincta) cum nemo teneatur ad impossibile.

Quintò excusat necessitas, & in primis extrema debitoris (ad quam etiam referunt Doctores similem necessitatem uxoris, parentum, prolium, & juxta Nonnullos etiam fratrum, quòd tamen alii negant) in qua juxta commune dictum omnia sunt communia. Quo etiam facit c. Exur, de verb. signif. in 6.

Non posset tamen sine iniquitate & injustitia per ipsam subtractionem rei aliena dominus conijci in similem necessitatem, immo res sic subtracta deberet restitui: eum enim dominus est æquè necessaria, indubiè præferendus est possidens, qui simul est dominus. A quò proinde rem tali casu auferre, est ipsum velut occidere. Unde nequit dominus dejici ab equo salvans fugâ vitam, ut tu falces tuam. Ita communiter Doctores.

Si autem creditor seu dominus aliunde quàm ex rei ablatione incidit in extremam necessitatem, licet simul cum debitore, non tenetur hic eam reddere juxta Cætanum, Soto, Toletum, quos refert & sequitur Wiggers Tr. 3. c. 6. dub. 1. quamvis (ut addit Navarrus c. 17. num. 6. aliter videtur sentire; ubi tamen nil habet ad propositum, sed num. 60. loquens de re, cujus dominium mansit penes creditorem, aliudque expressè docens de re, quæ est sub dominio debitoris. Quæ quidem doctrina (quam etiam alii Doctores tenent) fundatur in hoc, quòd in priori casu debitor possideat rem suam, adeoque melior sit ejus in tali casu conditio: in posteriori autem casu, cum utrimque sit æquæ necessitas, melior sit conditio ipsius domini, cujus etiam possessio civilis seu juris est naturali alterius possessioni præferenda.

Et de hoc casu loquitur Scotus 4. d. 15. q. 2. num. 36. cujus sententiam (quam apud Cavellum in Scotio tenent Richardus, Gabriel, Angelus, Silvester, Rosella, Armilla, & præter hos alii plures) ab omnibus aliis rejici ex Toletò retulerat Wiggers sup. referens tamen postea pro eadem Navarrum: eandemque haberi improbabilem ibidem subdit, sed hoc ipsum dicit valde improbabiler. Immo non improbabile est, generatim Herincx Salm. Theol. Pars III.

127. Status in-juste acqui- situs potius e- veniens est.

v. g. ex usuris, rapinis &c. ob- gatur debitor mox cum delerere: uti fur, qui ex mil- lenis furto ablatis familiam suam auxil- set, domum ornasset &c. Ad- enim el- set iniquis obvia contra restitutionem evasio, augendo statum ex acquisitis per injustitias. Quin imo talis potius possi- det statum alienum, quam suum; qui uti- que ex propriis, non ex alienis aut alteri jure obstrictis assurgere debet. Si etiam per ludos & comotationes similesque in- ordinationes voluntariè se in tales angu- stias coniecisset, dilationem restitutionis non meretur, sed sibi ponenti causam de- bet effectum imputare.

Quid si per luxum quis se in angustias conjecerit.

128. Spes lucri non suspen- dit obliga- tionem res- tituendi.

Petes, an spes lucri notabilis sit suffi- ciens causa suspendendi restitutionem? Resp. Neg. cum *Navarro* & aliis passim. eò quòd per restitutionem nil de suis aut alteri indebitis perdat, sed solam cesset prosperatio debitoris ex re aliena seu alteri obligata; quam creditor non debet cu- rare. Itaque spes lucri, quæ nititur alic- nis seu alteri debitis, nequit reservari po- tius, quam ipsa res aliena detineri.

Limitatio.

Æquitati tamen satis consentaneum est p- pare, ut, si spes lucri propinqua sit, unde debitor potens fiat etiam aliis creditori- bus satisfacere, dilatio tantilli temporis ei à creditore v. g. privilegiata concedatur. Lex enim charitatis dicitur jacturam tertii impedire, cum absque gravi incommodo proprio fieri potest.

129. Periculum animæ qualiter debito- rem excu- set.

Addunt præterea Doctores subinde ex- culare à restitutione statim facienda peri- culum notabile (quod aliter commodè averti nequeat, neque in malitia seu lasciv- ia, sed in angustia subito premente, fund- detur) desperationis, aut ne filia se pro- stituant, latrocinii filii se dedant ratione paupertatis. Item si multò gravius detri- mentum debitor pati debeat in bonis alte- ri non debitis, v. g. domum cum gravi adm- dum jactura vendendo, quam pos- stea opportunè & utilitè vendere pos- set. Nam in similibus casibus creditor se- cundùm charitatem & æquitatem, adeo- que rectam rationem moritò consentire debet in dilationem. Quia tamen pericu- lum peccandi potest voluntate illud sub- euntium averti, esto difficulter, accedens grave damnum creditoris facit, ut is non teneatur in dilationem consentire, adeo- que debitor teneatur alterius damno per restitutionem occurrere.

130. Restitutio differenda si Dominus sit re abu- surus in da- num tertii.

Petes, an similiter differre possis resti- tutionem, quando ipsa creditur allatura nocumentum creditori vel alicui tertio? Resp. si nocumentum sit contra justitiam, quod nimirum cederet in injuriam tertii, potes & debes ex communi Do- ctorum sententia differre restitutionem, si fieri possit absque gravi detrimento pro- prio; non solum ex lege charitatis, cum sic possis adeoque teneris innocenti gra-

ve dampni contra voluntatem passuro prospicere: sed juxta Doctores commu- nius etiam ex lege justitiæ, quæ vctat, ne coopereris in maliter injustitiæ alterius, prout coopereris, si absque justa causa, v. g. gravis damni proprii, præbeas in- strumenta nocendi, v. g. restitutas petenti gladium apud te depositum, uti si pro- prium eidem gladium commodas, quo oc- cidat tertium. Quare etiam in foro ex- terno reus furti haberetur, qui scalas de- positas furari volenti redderet. Uti & *L. si pignore s. Qui ferramenta ff. de furtis* id dicitur de eo, qui furi scalas aut ferramen- ta commodaverit; æquè autem liberè & citra obligationem scalas depositas quis furi reddat, etsi alioquin ipsarum domi- no. Quod à fortiori locum habet, si red- datur res amenti seu furioso, vel ebrio: à quibus operatio injusta ex necessitate seu absque libertate procederet per instrum- tum à te potestatum: justitia enim obligat, ut, quando potes, omittas actum proximo noxium, qualis est in tali circumstan- tia redditio rei. Quamvis damnum pro- prium grave faciat, ut moralis ratio coop- erationis à redditione v. g. gladii quæ est secundum se non mala, nec proxima co- operatio) auferatur, sicque non solum non injustè, sed nec illicitè agas reddendo do- mino rem suam.

Quòd si verò dominus sit re suà abusu- rus in alia peccata, quam injustitiæ, v. g. in ebrietates, seortationes &c. adhuc chari- tatis eaque sola me obligat, ut differam so- lutionem seu restitutionem, si commodè possim, sitque fundata spes mala ipsius do- mini sic impediendi. Quòd si ægrè ferat creditor, non est juxta Plures licitum tibi rem illius, ut à peccato avertatur, detine- re; quod esset quasi ei violentiam inferre. Prout nec licitum esset auferre illius pe- cunias ob similem causam. Alii tamen ma- jora requirunt incommoda prudenti ju- dicio conferenda cum malis quæ impedi- rentur: eò quòd proximus tali casu irra- tionabiliter ægrè ferat dilationem, cuius negotium salubriter geritur, differendo; adeoque manifestat obligatio charitatis ad im- pedienda illius peccata, quando sine aliis incommodis fieri potest. Et quamvis ha- beat jus petendi, quatenus petendo non fa- cit injuriam; non tamen habet jus, quate- nus pro nunc habeat potestatem me obli- gantem ad satisfaciendum petitioni, quæ nempe potestas catenus est quasi suspen- sa.

Quòd si dominus juridicè rem suam repeteret, liberè quis potest reddi, præ- tertim iudice de periculis informato: cum non teneatur quis incommoda litis pro eo, qui litem intentat, sustinere. Verius ta- men putat *Malderus* & ex eo *Wiggers* e. 4. dub. 3. posse sine scrupulo negotium pro- trahi, quando per moram putantur peccata impe-

Etiã ex lege justitiæ.

Præsertim abusus non liberè, v. g. quia ament.

Nisi grave damnum proprium excuset.

131. Si abusus sit in alia peccata ob- ligat ad id charitatis.

Quid si ab- ter ægrè ferat.

132. Aut si iuridicè rem suam repete- rat.

impedienda. Immo sunt, qui existimant posse etiam pecunias ali de causa subduci ad tempus, ut potest fama coram testibus aut superiore auferri in bonum corrigendi.

133. Notandum pro praxi. Nihilominus pro praxi loquendo notat *Lessius c. 16. dub. 4.* raro hac in re peccari mortaliter, sive quia creditor potest semper jure exigere solutionem, sicque dilatio erit parum efficax, sive quia multis id foret obloquijs & molestiis obnoxium, ideoque in praxi minus usitatum, sive quia sub hoc praetextu possent palliari injustitiae, sive quia non est solida spes fructus.

134. Ingressus religionis qualiter non excuset. Sexto, inter causas excusantes allegari seu proponi solet ingressus in religionem. Ubi in primis indubitatum est, restitutum esse prius, quod alienum est, & in specie extat apud debitorem. Si etiam sit rationibus reddendis obnoxius, debet eas reddendo (quod brevi tempore fieri potest) prius satisfacere. Si insuper debitis alijs obstrictus, possit ea fore manendo paucis annis in saeculo, & exercitia suo statui congrua exercendo, tenetur quoque ingressum differre: tunc enim creditores sunt merito inviti, adeoque eis fieret injuria. Neque est tanti facienda brevis & temporanea suspensio hujusmodi boni spiritualis & voluntarii, quanti obligatio justitiae jam contracta; quando saltem dilatio non adimeret spem in futurum obtinendi locum. Nec denique (etsi videantur contradicere non pauci, signanter *D. Thomas, Casetanus, Silvester*, & reliqui Summistae, ut refert *Lessius c. 16. dub. 8.*) pro foro conscientiae juvare talem posset cessio bonorum (nisi forte creditores minentur carcerem, nequeque inducias) utpote quae non magis in conscientia juvat, quam citra eam impotentia vel necessitas, quae in casu non subest.

135. Qualiter excuset ex receptivis pecuniis. Nihilominus si longo tempore, aut extraordinariis & inusitatis laboribus opus esset, non videtur ingressus in religionem necessario omitti, aut tanto tempore differri debere, juxta communem satis Doctorum sententiam (quae colligitur ex *D. Thomae q. ult. art. 6. ad 3.* & traditur à *Lessio, Maldero, Wiggero*, & alijs passim odvis. Ratio assignari posset, quod qui nec adu, nec in spe propinqua habet bona, neque ex consueta exercitiis facile habere potest, censetur impotens ad solvendum, adeoque excusatus. Dumque cuncta sua cessit creditoribus, non videtur obligandus ad longos & extraordinarios labores; cum nec iudices in foro externo id exigere soleant. Qui etiam merito sunt factores in causa adeo singulari; qualis est religionis ingressus. Quae autem post professionem talis acquirat, monasterio acquirat, veluti incapax proprii. Nec tenetur monasterium de his quidquam dare debitoribus. In *ca. Henrici Sum. Theol. Pars III.*

su tamen, quo obligabat dilatio ingressus, intemptiva admissio scienter facta (ignorantia & bona fides excusat) videtur obstringere monasterium sive superiores tamquam cooperatores inducere impotentiae.

Merito nihilominus ob gravia incommoda sequi nata Sixtus V. vixit admitti ad Religionem obratos ultra vires facultatum; immo admissam professionem invalidavit. Quod postremum tamen sustulit Clemens VIII. Etiam adhuc in quibusdam Religionibus vigeant conditiones à Sixto V. requisitae eas deducendo veluti in contractum, sic ut iis deficientibus invalida sit professio, defectu requisiti essentialiter consensus ex parte monasterii, ita expressè antecederet protestantis.

Immo existimo etiam ex natura rei non posse sic gravatum debitum licite (de valore non est quaestio) ingredi Religionem, si in saeculo etiam totam vitam transigendo omnino speretur posse per operas non inusitatas debitis satisfacere: creditores enim tunc merito sunt inviti. Nisi forte solum sint debita ex contractu gratuito; cujus implendi obligatio patitur hujusmodi tacitam exceptionem seu conditionem. Oportetque consilii, quantumvis aliàs excellens, debet postponi operibus ex justitia debitis, non obstante detrimento profectus seu lucri spiritualis: prout eo non obstante nequit totum tempus inumerationibus & pijs exercitiis manens in saeculo. Lucrum enim spirituale cessans non sufficit, ut excusetur quis à restitutione: quam merito exigit creditor, qui non debet permittere, ut cum ipsius damno debitor lucretur. Quare ingressus in Religionem respectu talis non videtur opus consilii, sed malum, utpote per quod debitor redditur impotens satisfacere debitis justitiae.

Neque verum generatim videtur, quod censetur moraliter impotens, qui non potest omnibus debitis vel potissima parti satisfacere, nisi differendo ad multos annos ingressum religionis, nam aliàs etiam praevie ad ingressum consideratus censetur impotens, si ut consequenter in saeculo manens non teneatur amplius laborare ad satisfaciendum debitis, quibus spatium longi temporis, per moderatos labores satisfacere posset. Ut proinde non maneat causa talem excusans alia (quae tamen non sufficit) nisi majas bonum seu lucrum spirituale. Quis etiam si tam sancto & justo fine à religione abstineat, merito sperare poterit gratias à Deo ampliores, & per opera omnia, quae ad justitiae virtutem pertinent, in Deo certa mereri. Et hanc sententiam tenet *Gerson* referens multos Doctores Parisienses id affirmantes.

136. Qualiter ardeant obrari per Statum. P. 2. i. f. i. c. i. m.

137. Iudicium Auditoris.

masse *Supplem. Gabrielis Ang. & Valentia* prout refert *Sanchez l. 4. Summa c. 19. num. 6.* Refertur etiam *Navarro. Molina & alii.*

138. *An excuset jactura nobilitatis bonorum superioris ordinis*

Septimo à restitutione excusat juxta Doctorum receptam sententiam jactura honorum superioris ordinis respectivè gravis; v.g. non tenetur quis restituere famam cum jactura vitæ; divitias cum jactura vitæ aut notabilis famæ &c. ed quòd id videatur excedere regulas justitiæ commutativæ, & consequenter non possit rationabiliter & jure exigì à creditore.

139. *Non excusat excommunicatio creditoris.*

Octavo à Nonnullis (inter quos refertur *Adrianus, Panormitanus, Covarruvias*) adfertur pro causa excusante excommunicatio creditoris. Sed communis sententia (quam certam censet *Castro Palao disp. 1. de Justit. commutat. p. 17. §. 5.* etiam tam hanc, quam alteram probabilem censet *Wiggers c. 6. dub. 6. in fine*) contradicit. Nam non est unde debitor excusetur; per excommunicationem enim non privatur creditor bonis; neque etiam ex c. *Quod in dubiis, de Sentent. Excomm.* (ubi sermo est de nominatim excommunicato) juncto c. *Quoniam multos II. quæst. 3.* privatur communicatione fidelium necessaria (perinde sive necessitas se teneat ex parte excommunicati, sive ex parte aliorum) sed tantum voluntaria & libera. Quare nec privatur communicatione requisita ad restitutionem debiti ex justitia; quæ quidem adeò brevis & modica est. Immo non privatur datione consilii vel eleemosynæ, eidemque (ut habetur c. *Quoniam multos §. fin. II. quæst. 3.*) humanitatis causâ quid dare non prohibetur; quanto minus igitur prohibetur redditio debiti? Quod in toleratis à fortiori procedit.

140. *Non obstat, quod contra excommunicatum possit excipi in judicio.*

Porrò c. *Pia, de Except. in 6.* dumtaxat non admittuntur excommunicati ad judicium in qualitate actoris, sic ut contra eos excipi possit à reo titulo excommunicationis, non autem repellatur à jure exigendi debita extrajudicialiter; quæ, etiam dum non exiguntur, sunt solvenda. Alibi quoque in judicio sæculari admittuntur ad exigendum debitum; ut de Gallia ferunt, teste *Zypao in Notit. Jur. Belg. Tit. de Except. & de Hispania cestatur Covarruvias l. 1. Variar. c. 18. nos.* Ad summum possit altera sententia habere locum, quando citra speciale gravamen aut necessitatem creditoris fieret hujusmodi dilatio ob spem frangendæ per hoc cõtumaciæ; quod tamquam non inutile interdum, & charitati consentaneum approbat *Wiggers supra.*

141. *Quod privilegium cessionis bonorum.*

Nonò allegari posset cessio seu abdicatio omnium bonorum. Qui est favor à lege concessus debitori; dum non est solvendo bona abdicanti, ut incarcerari, aut in carcere detineri non possit; *L. 1. C. Qui*

bonis cedere possunt, nec de postmodum acquisitis conveniri, nisi quantum commodè præstare potest, id est, reservata congruâ & moderatâ satisfactione. *L. 4. & 6. ff. de cessione bonorum, & Instit. de Actionibus §. fin. Inhumanum enim erit* (ut ibid. dicitur) *spoliatum fortuna suis iterum in solidum damnavi.* Quod etiam in foro conscientiæ locum habere censet *Covarruvias l. 2. Variar. c. 1. num. 6. Molina Tr. 2. d. 572. circa med. Soto 4. quæst. 7. art. 4. in fine, & alii passim contra Nonnullos: leges enim istæ (quæ non fundantur in præsumptione, sed tantalem favorem in dicto casu, illisque censentur contrahentes se conformare. Tenentur nihilominus indubie hujusmodi falliti conari fideliter, ut acquirant, unde restituere queant. Neque à restitutione exculantur juxta communem & veram sententiam, contra Nonnullos, præsertim Jurisperitos, si ad pinguiorem fortunam devenierint, quòd ignominiosam aliquam solentitatem (quæ diversis in locis variè est in usu) in foro cessione subiverint: hæc enim ignominia non subrogatur solutioni, in præjudicium haud æquum creditorum; ut nec ignominia carceris liberat non cedentem foro, qui nihilominus solvere cogitur, usque ad novissimum quadrantem. Solum igitur est instar pœnæ ob culpam saltem præsumptam; aut certè adhibetur, ne quis facili in perniciem creditorum ad cessionem faciendam convolet.*

Moribus nostris ex Edicto Caroli V. ad cessionem requiritur diploma Principis, quòd intra mensem à die impetrationis in judicio offeratur, unâ cum synopsi jurata omnium bonorum, quæ relinquunt creditoribus, dimissa possessione; ut videre est in *Cod. Belgico V. Cessio, & apud Zypaum in Notit. Jur. Belgici L. 7. Tit. unice. Qui bonis cedere possunt, qui & alia circa hujusmodi ordinata per Principes addit. Verùm jure Romano sufficit facta cessio extrajudicialiter, etiam per nuntium vel Epistolam *L. fin. ff. de Cess. bonorum; & idè extrajudicialiter ut sufficiat sola voluntatis professio L. 6. C. Qui bonis cedere possunt.* Quod præsertim Justinianus *Nov. 125.* permittit loco cessionis juramentum, quò debitor juret se non esse solvendo, hæc se nil auri reliquum habere, usque (quò sola cessio liberat à carcere) receptum non est; ob id (ut credit *Gudelinus l. 4. de Jure noviss. c. 16. num. 17.*) quòd *Novella hæc sit una ex iis, quæ intercederunt, nec Veteribus cognita fuere.**

Porrò qui bonis cessit, manet dominus eorum, donec vendita sint *L. 3. ff. de Cess. bonorum.* potestque etiam interea cessionis penitere, bonisque repetitis se defendere *L. 5. ff. eod.* Utque beneficio cessionis gaudeat, nil potest bonorum retinere: qui enim aliqua

Tenentur restituere si possunt esse minus in forum.

Esperantiam aliam nisi in forum subire possunt.

142. In Belgio qui requiritur diploma Principis in jactura excommunicati.

Inre cessio extrajudicialiter. Quæ cessio extrajudicialiter.

Novella 125. non est usque recepta.

143. Bona quæ diu morantur in cessione. An omnium cedere esse retinet.

retinet, bonis non cedit Vestem tamen quotidianam relinquere possit humanitas, ne nudus incedat. Quia in re Carolus V. pro his regionibus statuit cedenti bonis unum lectum cum suis ornamentis, item ex singulis rebus mobilibus non pretiosam unam dumtaxat miserationis gratia relinquentiam esse; ut videre est in Codice Belgico & apud Zypmam locis citatis.

Quid retineri possit pro Belgio sanciverit Carolus V.

144. An necessaria tenuis secundum statum sustentationi rationari possit.

Præterea dum absque culpa sua quis cogitur cedere bonis, si per creditores fiat in bonis executio, censet Lessius c. 6. dub. 3. & ex eo Wiggers c. 6. dub. 3. & plures alii, posse illum licite retinere necessaria, ut tenuiter secundum statum suum vivat, & ad illum finem quædam occultare ut non egeat. Sed negant Jurisperiti, & ex Theologis Molina Tract. 2. disp. 572. Lugo d. 2. sect. 2. & alii: eo quod privilegium cessionis detur dumtaxat omnia (nisi quædam excipiuntur per ipsam legem) cedentibus: & alimenta quotidiana demum concedantur in casu, quo post factam cessionem melior fortuna ariserit L. 6. ff. de Cess. bonor. quam legem non rectè Lessius intellexit de bonis, quæ habebantur tempore instantis cessionis. Unde juxta Lugo sup. & alios talis post accessum melioris fortunæ non potest uti beneficio per legem dato ob cessionem, sed solum de postea acquisitis servare sibi, quod præcisè jus naturæ permittit.

145. Qui Cof. sine non indigent.

Cessione non indigent, quibus est competentia beneficium, ideoque excuti non debent, ultra quam commodè possit, ne egeant: uti clericus gaudens privilegio clericali, milites, parens conventus à prole, maritus ab uxore, socer durante matrimonio ratione dotis à genero, socius à sociis. De quibus vide Zoënum ad ff. de re judicata n. 178. & seqq. & ad ff. de Cess. bonor. num. 7. & 8.

146. Qui ab ea excludantur.

Cessio præterea locum habet in debitis ex causa civili, eaque non competit juxta Zoënum in ff. de Cess. bonor. & alios deceptorum bonorum, qui hæc commiseratione dignus non est non dissipanti aut alienanti bona in fraudem creditorum: non ei, qui dolosè cum suo creditore versatus est, aut qui spe & animo cedendi contraxit. De quibus vide Jurisconsultos ad ff. de Cess. bonor. & Cod. Qui bonis cedere possunt. Videri etiam possunt, quæ scribit Christianus ad Consuetud. Mechlin. Tit. 21. per totum. Vi earumdem consuetudinum Tit. cit. art. 2. cedentes bonis declarantur infames; quales etiam habentur per mores in variis locis, et jure communi infames minime sint.

Cedens bonis Moribus Mechliniis sum est infamis.

147. Inducia quinque qualiter concedantur.

Tandem observa interdum creditores concedere citra cessionem inducias quinquennales debitori. Ubi standum consensui unius vel plurium, quibus major pars debetur. Stante æqualitate debiti, sed dispari creditorum numero, amplior pars creditur.

Herincx Sum. Theol. Pars III.

ditorum obtinet. Si autem sit paritas tantum debiti, quam numeri personarum, præferenda pars humanior; quæ tempus indulget L. 8. C. Qui bonis cedere possunt. Immo non solum...

148. Incertitudo domini an vel quantum excuset.

Decimo, incertitudo domini seu creditoris videri posset exculare à restitutione: cum iustitia tantum obliget debitum reddi illi, cujus est (nisi is alteri reddi voluerit, & satis id indicaverit; quod videri posset in presenti non contingere) quo proinde non comparente, impossibilis fit talis restitutio. Estque ea opinio quantum ad debita incerta citra delictum (quod etiam spectante casu inventa) non improbabilis, quam tenet Petrus Navarra & alii; prout diximus à antecedentibus. Contraria tamen est D. Thoma, Scoti & aliorum communior, fundata in consuetudine receptorum priorum ac præsumpta dominorum voluntate. Quamvis etiam huic inherendo possit debitor si pauper sit, ea sibi tamquam tali retinere; præsertim de assensu vel consilio Episcopi aut Confessarii, quamquam in rigore non necessario. Debita autem ex delicto non posse retineri, tenent omnes pro indubitato; eorumque retentioni domini seu creditores omnes, si rogari possent, indubie contradicerent. Quare pauperibus vel aliis piis causis applicanda sunt ex jure Canonico c. Cum in de usuria, & c. Cum sit de Judais, ne contingat ex iniustitiis homines ditescere. Tameñ autem sermo ibi fit de usuris: id tamen potius exempli gratia pro re nata positum est; ut proinde de ceteris etiam per delictum acquisitis omnes indubitanter idem asserendum velint.

Cui incerta restituenda.

Signanter debita ex delicto.

149. Qui si solus sit incertitudo domini secundum quid.

Prædicta verò intelliguntur de bonis omnino & simpliciter incertis: si enim solum dubitetur de tribus aut pluribus, res pro rata dubitanter illos dividenda est, aut dubium sorte dirimendum. Quod etiam faciendum, quando membrum alicujus communitatis damnatum est illatum, & ignoratur præcisè, quibus particularibus inter multos. Vide Molina Tr. 2. d. 745. Lessius c. 14. n. 32.

150. An vel quomodo excuset facta creditori creditore.

Undecimo, Solutio facta ei, cui debet meus creditor, liberat in foro conscientia, juxta Silvestrum, Angelum, Joannem Medinam, ut refert & sequitur Lessius c. 16. dub. 5. & alii passim. Liberavi enim creditorem ab æquali debito; quod est ejusdem estimationis, ac si ei solutionem fecissem. Deinde is, cui facta est solutio, censetur mihi cessisse jus suum adversus creditorem, qui proinde factus est mihi debitor, adeoque locum habet compensatio debitorum, si sint ejusdem rationis, aut certè detentio rei debita creditori instar pignoris. In foro etiã externo hujusmodi solutio admittitur, quando debitum ex eadem causa procedit, v. g. si res debita, quæ solvitur creditori, sit ei obligata, ut si conduxi à te domum quam tu conduxisti.

duxisti ab illo; vel si mea causa factus sis debitor illi, ut si gerens mea negotia mutuum acceperis. Vide *L. 11. §. 5. ff. de pignoratit. act. L. 36. ff. de negotiis gestis, & L. 7. C. Quod cum eo.* Alias non admittitur juxta *Barrotum* relatum à *Lessio c. 16. dub. 5.* Nihilominus liberatio debitoris continget via exceptionis; ut patet *L. 6. ff. de dot. mali except.* cum iniquum sit, creditorem petere pecuniam, quam habet utpote in ejus utilitatem versam, et sine mandato. Nisi tamen interfit creditoris non solvi suo creditori.

Notat autem *Castro Palao d. 1. p. 18. §. 10.* licet adhiberi hunc solutionis modum in debitis ejusdem rationis; eò quod sic utiliter geratur negotium creditoris, faciendū quod ipse præstare deberet: secus si sint diversæ rationis (nisi fortasse tertium debitum suum recuperare non possit) eò quod non liceat privato in alteri dicere, & auferre aliena v. g. pecunias, ut inde tertius sibi debita recuperet.

151.
An excusetur, qui tantumdem creditori donat vel legat.

Duodecimò, quæri posset, an excusetur à debiti solutione, qui tantumdem creditori donat vel legat? Varii (quos citant & sequuntur *Menochius & Covarruvias* apud *Castro Palao d. 1. p. 17. §. 8.*) affirmant, si erat debitum ex lege: Negant, si debitum erat ex causa voluntaria, puta conventionione, donatione, aliove pacto. *Layman Tr. 2. de restit. c. 12. circa finem*, censet compensationem fieri per elemosinas & donationes in piæ causis, quantum ad debita ex delicto vi juris Ecclesiastici, v. g. ob non assistentiam in horis, vel omissionem divini officii; ex virtuali scilicet fidelium intentione satisfaciendi per elemosinas obligationibus & negligentis per peccatum contractis.

152.
Vera opinio declaranda.

Verum dicendum, quod in foro conscientie sit standum intentioni donantis vel legantis. Unde si donatum vel legatum

fecerit cum memoria debiti & animo compensando, donatio erit verbalis, revera autem debiti solutio. Si habuerit animum non compensandi, manet obligatio. Si debiti omnino immemor donaverit vel legaverit, nisi adsint manifestæ conjecturæ in contrarium de animo legantis, non est attendenda compensatio, sed debiti novi accumulatio, quodvis sit debitum, sive legale, sive conventionale, idque non solum in foro conscientie, sed æquè in judiciali, ex communi ferè omnium sententia: nam donatio liberalis nequit esse solutio debiti. Voluntas autem generalis vel interpretativa non operatur satisfactionem ex justitia debitam, nisi per media apta, cujusmodi non est liberalis donatio. Neque etiam donans liberaliter ponit rem præceptam; quæ nempe non est opus gratiæ, sed justitiæ: ut proinde non obstat præmissæ doctrinæ, quod ad impletionem præcepti, etiam ignorati, sufficiat poni ipsum opus seu rem præceptam. Vide plura apud *Castro Palao sup.*

Denique solutionis effectum etiam operatur, adeoque ab ulteriori restitutione excusat solutionis oblatio, etsi non acceptata, cum depositione pecuniæ designata; cujus tamen effectus resolvitur, si debitor pecuniam consignatam (uti potest) recipiat. Item confusio crediti; cum scilicet unus idemque sit creditor & debitor, v. g. ratione successione. Item satisfactio, dum aliter, quam conventum erat, satisfit voluntati creditoris, puta novatione seu novæ obligationis loco prioris positione; delegatione, dum scilicet alius in se obligationem suscipit consentiente creditore, acceptatione &c. De quibus vide *Zoesium, Wesenbecium & alios Jurisconsultos in Titulum de Solutionibus, & huic affines.* Et apud *Castro Palao disp. 1. de justit. Commutat. p. 17. §. 18.*

153.
Que ab hinc operatur...

